

EGY NAGYVÁRADI PÜSPÖK NAGY TETTEI AZ ÚJJAÉPÍTÉSBN
BENKOVICH ÁGOSTON
(1681-1702)

BEVEZETÉS

Szülővárosom, Csorvás a trianoni békediktátum előtt a nagyváradai egyházmegyéhez tartozott. A török hódoltság és a reformáció ezt az egyházmegyét is megviselte. Nem volt semmi sem a helyén. A székesegyházat lerombolták, Szent László és Luxemburgi Zsigmond földi maradványait kidobálta a török a székesegyházból. Benkovich Ágoston kezdte el az újjáépítés nehéz munkáját.

A NAGYVÁRADI EGYHÁZMEGYE HELYZETE A TÖRÖK HÓDOLTSÁG KORÁBAN

A mohácsi csatavesztés, illetve Buda elfoglalása után az ország három részre szakadt: a királyi Magyarország, a török hódoltság és az Erdélyi fejedelemség. Nagyvárad a török hódoltság keleti határán volt megtalálható. Nagyobb része ide, kisebb része pedig Erdélyhez tartozott. Ide gyakorlatilag címzetes püspököket neveztek ki. Ennek két oka volt. Az egyik a reformáció térnyerése, az egyházmegye gyakorlatilag protestánssá vált. Hogy példaként említsük, 1567-ben Debrecenben Békés vármegye összes lelkésze Debrecenben aláírta a genfi hitvallást, csatlakozva ezzel a kálvinista egyházhoz. A másik ok pedig a később bekövetkező török megszállás volt. Azonban a körülmények ellenére fontos volt a püspökök kinevezése, hiszen ezzel biztosították a jogfolytonosságot. Mindösszesen 19 kinevezett püspöke volt az egyházmegyének 1527 és 1732 között. Joghatóságát nagyon kevés püspök tudta gyakorolni.

Az egyházmegye nagy része elpusztult. A virágzó egyházközségek eltűntek. Volt mit tennie a visszafoglalás után az illetékeseknek.

A Tridenti zsinat reformjai a nagyváradai egyházmegyében csak jó kétszáz éves késéssel sikerült bevezetni. Jól képzett, a protestánsokkal szemben vitaképes embereket kellett küldeni ebbe az egyházmegyébe, amikor kiűzték Magyarországról a törököt. Ezek közé az emberek közé tartozott Benkovich Ágoston is.

BENKOVICH ÁGOSTON ÉLETE NAGYVÁRADI PÜSPÖKI KINEVEZÉSÉIG

Benkovich Ágoston Nyitra vármegyében, nevezetesen Nyitraapátiban született 1632-ben. Evangélikus nemesi családból származott. Apja idősebb Benkovich Albert, anyja Palásthy Anna volt.

Hogy mikor katolizált, az nem ismeretes. Turkovich Mátyás pálos rendi titkár elmondta, hogy katolikus pap keresztelte, gyermekkorában az esztergomi érsek térítette meg. Húszéves korában belépett a pálos rendbe (1652). 1653. március 7-én tette le szerzetesi fogadalmát. Ezután előjárói Romába küldték a *Collegium Germano-Hungaricum*-ba. 1658-ban szentelték pappá, majd hazatért Magyarországra. A felvidéki misszióban dolgozott. Ezután a terebesi rendház házfőnöke lett. Egyes vélemények szerint Szegedi Ferenc egri püspök, mivel Benkovich jól beszélte a ruszin nyelvet, megbízta, hogy foglalkozzon a keleti szertartású keresztények lelki gondozásával. Más vélemények szerint az esztergomi érsek bízta meg ezzel a feladattal. Ezek azonban megkérdőjelezhető. Ám mindenképpen ki kell mondani, hogy nagy munkát végzett a görög katolikusok között.

1675-ben Kéry János tartományfőnök váci püspök lett. A pálosok új tartományfőnöke lett Benkovich Ágoston. Kollonich Lipót kalocsai és Szelepcsényi György esztergomi érsekek emberei között tartotta számon a köztudat.

BENKOVICH ÁGOSTON „CÍMZETES” NAGYVÁRADI PÜSPÖK

1681-ben a soproni országgyűlésen I. Lipót magyar király (1657-1705) főkegyúri jogával élve, az elhunyt Luzensky Joachim nagyváradai püspök utódjává nevezte ki Benkovich Ágostont. 1682 őszén már kinevezett és Róma által megerősített (1682. május 25) nagyváradai püspökként csatlakozott Szelepcsényi érsek leveléhez, melyet a gallikán cikkelyek megfogalmazása ellen adott ki, elsőként a világegyházban. A püspöki kar nagy része Rómában végezte a teológiát. Így nem csoda, hogy így reagáltak a pápa hatalmát megkérdőjelező gallikán tételekre.

Benkovich tehát Szent László egyházmegyéjének a püspöke lett, de I. Lipót a leleszi prépostságot is neki adományozta. Eddig a nagyváradai püspök eddig mindig a szepesi prépostságot kapta meg. Miért is történt ez a változás? Bunyitay Vince szerint azért, mert Lelesz közelebb volt a püspöki székvároshoz. Végseő Tamás számára az is elképzelhető, hogy azért nevezte ki a király leleszi prépostnak, mert nagy volt a tekintélye a görög kato-

likusok előtt. Közel volt Lelesz Munkácshoz, a görög katolikus egyházmegye központjához. Az igazi okot talán sosem fogjuk megtudni. Az azonban nyugodt lélekkel kijelenthető, hogy egy nagyon fontos pozíciót bíztak Benkovichra.

Munkácson abban az időben enyhén szólva rossz volt a görög katolikus püspökség helyzete. Partén Péter püspök halála után (1664) gyakorlatilag üres volt a püspöki szék. Ennek az volt az oka, hogy nem volt tisztázott a helyzet, hogy ki töltheti be a püspöki széket. Egymást váltották a bécsi királyi udvar és Báthory Zsófia (II: Rákóczi György erdélyi fejedelem felesége) emberei, de ezek inkább szándéknyilatkozatok voltak.

Benkovich kinevezésének időpontjában az I. Lipót által 1676 végén vagy 1677 elején kinevezett Theophanes Maurocordato volt a munkácsi püspök, aki azonban már 1678-ban elhagyta Magyarországot és Bécsbe költözött. Végülis Szelepcsényi György esztergomi érsek áthidaló megoldást választott: a távollévő megyéspüspök helyettesítésére Lipniczki Jánost vikáriussá nevezte ki. Végleges megoldásra csak 1690-ben került sor. Ekkor iktatta be Benkovich Ágoston nagyvárad püspök.

BENKOVICH ÁGOSTON NAGYVÁRADI PÜSPÖK SZÉKVÁROSÁBA KÖLTÖZIK

Nagyvárad felszabadítására csak 1692-ben került sor. Ám, mint tudjuk, egy egyházmegye nemcsak a püspöki székvárosból áll. Az északi területek már 1686-ban a császári csapatok kezére kerültek. Így például Szentjobb is. Benkovich Ágostonnak tudatosan készült az újjáépítésre.

A felszabadított területeken már 1687 őszén újjáalakult Bihar vármegye, melynek főispánja 1688 tavaszán – ősi szokásjog alapján – a nagyvárad püspök lett. 1691 őszén körülzárták Nagyváradot, de a város bevételeire csak 1692 nyarán kerül sor. Az ostrom utolsó napjaiban és a város elestekor jelen volt Benkovich is, aki az elsők között léphetett be a csaknem teljesen elpusztult városba.

Benkovich Ágoston 1692. június 6-án de facto is nagyvárad püspök lett. Azonban bőségesen akadtak hiányosságok. Sok egyéb más mellett nem voltak templomok, nem voltak hívek, nem volt még lakhelye sem. Mindent a nulláról kellett elkezdni.

Régi bizalmi emberét, Farkas Istvánt Benkovich 1694-ben kinevezte őt nagyvárad olvasókanonoknak és püspöki helynöknek. Ő képviselte a nagyvárad káptalant, mert a másik kanonok, Paurfeindt Schönhorn János Menyhért egy igen hanyag, lusta nemtörődöm ember volt. Saját plébániáján töltötte kényelemben az idejét ahelyett, hogy kinevezésének megfelelően segítette volna Nagyvárad újjáépítését.

A kanonokok számának emelése elkerülhetetlen volt. Az egész Tiszántúlon egyetlen hiteleshely sem volt. Ezt az intézményt pedig jogrendszerünkben nem pótolhatta semmi más. 1697-ben megjelent egy királyi leirat, mely a nagyváradai káptalant hiteleshelyként ismerte el. 1698-ban megalakult az új nagyváradai káptalan. Tagjai: Bakó János prépost, Farkas István olvasó-, Meiners Kázmér éneklő-, Püspöki József Ádám dékán-kanonok.

A püspök további sürgető feladata egy püspöki székesegyház felépítését tekintette. Szent László székesegyházát ugye lerombolták. Volt egy kis templom a Körös partján, melynek védőszentje Svéd Szent Brigitta volt. Ez funkcionált katedrálisként, bár nemigen volt méltó erre a célra. A püspök megpróbálta engedélyeztetni, hogy eredeti helyén, a várban építsenek fel az új székesegyházat, ám az engedélyt több évig tartó huzavona után nem kapta meg. A várat laktanyaként használták.

Missziós szempontból ekkor már nem volt rossz a helyzet. A ferenceseket megtúrta a török, Benkovich pedig betelepítette a jezsuitákat. Így már két szerzetesrend építette a lelki közösséget. Nagy segítség volt ez az újjáépítés nehéz munkálataival foglalkozó püspöknek és papjainak.

Benkovich megkezdte az egyházmegye kiépítését is. Szilágysomlyón és Kárásztelkén és Belényesen állított fel egy-egy plébániát. Tehát a nulláról indulva volt már a nagyváradai egyházmegyében három plébánia, négy kanonok, két rendház és pár száz hívő.

1699-ben Benkovich Ágoston püspök lemondott a leleszi prépostságról, így már teljesen egyházmegyéjének szentelte magát. Elkezdte megvalósítani dédelgetett tervét: a székesegyház felépítését. Mint láttuk, a várban nem kapott engedélyt az építkezésre engedélyt, ezért más hely után kellett néznie. Az építkezést a püspöki „palota” udvarán kezdte meg, mely a jezsuita és a ferences rendház között volt, az ideiglenes székesegyház közelében. A káptalan véleménye szerint, még ha akart volna sem találhatott volna alkalmatlanabb területet erre a célra. Ugyanis itt a katedrális nagyon beszorul az épületek közé. Kifogást is emeltek az építkezés ellen az egri káptalannál.

Erre, mintegy válasz gyanánt, Benkovich Bécsbe küldte a tervrajzokat pártatlan szakértők vizsgálják meg. Szerintük sem feleltek meg a tervek a kívánalmaknak, így új terveket kellett készíteni.

1702 tavaszán Koch János bécsi építőmester Nagyváradra érkezett. Ő és Benkovich Ágoston május elsején megkötötték a kivitelezési szerződést. Eszerint a katedrálisnak 1704-ben készen kell lennie. A munkadíj hétezer forint volt. Az építkezést azonnali hatállyal megkezdték.

A székesegyház felszentelését Benkovich Ágoston már nem érthette meg. 1702. október 28-án visszaadta lelkét Teremtőjének. Sátoraljaújhelyen temették el a pálos templomban barátja és jóakarója Csepelényi György mellé.

UTÓSZÓ

Benkovich Ágoston pálos szerzetes, nagyváradai püspök nagyon nagy munkát végzett Nagyvárad város, egyházmegyéje és a magyar egyház újjáépítésében. Ennek érdekében megnyerte magának a románokat, akik görög katolikusok voltak. Talán többet is tehetett volna, ha nem szólítja magához Isten. Nagy álma, a templom sem készült el, ugyanis 1703-ban kitört a Rákóczi szabadságharc. Mire véget ért, minden újra az enyészeté lett Nagyváradon.

Mindent összefoglalva elmondhatom, hogy minden magyar egyházmegyének ilyen püspököt lehetne kívánni, mint amilyen Benkovich Ágoston nagyváradai püspök volt.